FAİZİN HARAM KILINMASININ HİKMETİ

Metin Mert ALÇİ[1]

İslam dini, insan hayatının her alanında olduğu gibi ekonomik alanda da adaleti ve karşılıklı rızayı esas alır. Bu çerçevede, İslam ekonomisinin en temel ilkelerinden biri, faizin kesin olarak haram kılınmış olmasıdır. Faiz, tarih boyunca toplumların ekonomik ve sosyal yapısını olumsuz etkileyen, zenginle fakir arasındaki uçurumu derinleştiren bir etken olarak görülmüştür. Kur'an-ı Kerim'de faiz birçok ayette açıkça yasaklanmış, faizcilik yapanlar şiddetli biçimde uyarılmıştır. *"Allah alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır"*[2] ayeti, bu yasağın temelini oluşturur. Aynı şekilde, *"Faiz yiyenler, şeytan çarpmış kimseler gibi kalkarlar"*[3] ifadesi faizin insanın ruhuna ve toplumun ahlaki yapısına verdiği zararı güçlü bir benzetmeyle ifade eder. Bu çalışmada, İslam'ın faiz yasağının altında yatan hikmetleri ekonomik, ahlaki ve sosyal boyutlarıyla ele alacağız.

Faiz Kavramının Anlamı ve Kapsamı

Faiz kelimesi Arapçada ribâ olarak karşılık bulur. Kelime anlamı, "fazlalık, nema, artma, çoğalma, yükseğe çıkma, (beden) serpilip gelişme" gibi anlamlara gelir. Kur'an'da ribâ kelimesi iki anlamda da kullanılmıştır. Birincisi, üzerine yağmur yağan toprağın kabarması "rebet" kelimesiyle (el-Hac 22/5; Fussılet 41/39), ikinci anlamla ilgili olarak da iki topluluktan birinin diğerine göre mal bakımından veya sayıca yahut değerce daha üstün olması hali "erbâ" kelimesiyle ifade edilmiştir.[4] Fıkıh literatüründe ise ribâ, borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır.[5] Hanefî fakihlerinden Serahsî'ye göre faiz, "menfaat karşılığında alınan her fazlalık'tır.

İslam hukukunda ribâ genellikle ikiye ayrılır:

1. Ribâ'n-nesîe: Borcun ertelenmesi karşılığında alınan fazlalık.

2. Ribâ'l-fadl: Aynı cins malların (örneğin altın-altın) değişiminde bir tarafın fazla alması.

Her iki tür de İslam dini tarafından yasaklanmıştır. Çünkü her ikisi de adil olmayan bir kazanç biçimidir; biri zaman üzerinden, diğeri miktar üzerinden sömürü oluşturur.[6]

---

[1] YL. Öğrencisi, BEUN Sosyal Bilimler Enstitüsü metinmetalci0@gmail.com ORCID: 0009-0005-8301-0830

[2] "Bakara Suresi 275. ayeti ve meali | Kuran ve Meali" (Erişim 11 Kasım 2025).

[3] "Bakara Suresi 275. ayeti ve meali | Kuran ve Meali".

[4] "FAİZ", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Kasım 2025).

[5] Ali Rıza Gül, "İslâm'daki Faiz Yasağının Temeli Olarak Câhiliye Ribâsı Kavramı", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, (15 Haziran 2017), 701-701.

Faizin Haram Kılınışına Dair Kur’an ve Sünnet Delilleri

Kur’an’da faiz yasağı aşamalı bir biçimde bildirilmiştir. Önceleri, Yahudilerin faize yönelmesi kınanmış ” Bir de kendilerine yasaklandığı halde faiz almaları ve haksız yollarla insanların mallarını yemeleri yüzünden. İçlerinden kâfir olanlara can yakıcı bir azap hazırladık**.”** [7], daha sonra Müslümanlara yönelik kesin bir yasak getirilmiştir. En açık yasak Bakara suresinin 275-279. ayetleri arasında yer alır. Burada Allah Teâlâ, faizi yemeyi haram kıldığını bildirmiş ve faizciliği sürdürenlerin “*Allah ve Rasulü ile savaş halinde*” olduklarını ifade etmiştir. Bu ifade, İslam’daki hiçbir başka günah için kullanılmamıştır; bu da faizin ne denli büyük bir günah olduğunu gösterir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de birçok hadisinde faizi açık biçimde lanetlemiştir. Bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “*Faiz yiyene de, yedirene de, yazana da, şahitlik edene de lanet olsun.*”[8] Bu hadis, faizle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olmanın bile dinen sakıncalı olduğunu gösterir.[9]

Ekonomik Hikmetler

Faizin yasaklanmasının ilk nedeni, ekonomik adaletin korunmasıdır. Faiz, bir tarafın hiçbir emek sarf etmeden kazanç elde etmesine, diğer tarafın ise emeğine rağmen zarar görmesine yol açar. İslam ekonomisi, kazancın ancak emek, üretim ve risk karşılığında meşru olabileceği ilkesine dayanır. Faiz sistemi ise bu üç unsuru ortadan kaldırarak parayı doğrudan kazanç aracına dönüştürür. Bu durum, “paradan para kazanma” anlayışını hâkim kılar; üretim ve istihdam zayıflar, sermaye zengin kesimlerin elinde toplanır.[10] Bu konuda Elmalılı Hamdi Yazır bu konuda şöyle der: “Faiz, bir tarafın haksız kazancı, diğer tarafın zararı üzerine kurulmuştur. Bu sebeple adaletle bağdaşmaz.”[11] Faizli sistemlerde paranın dolaşımı üretimden çok finansal amaca yönelir. Bu durum, servetin belli bir zümrenin elinde toplanmasına neden olur. Kur’an’da bu duruma açıkça dikkat çekilir: *“Mallar yalnızca zenginler arasında dolaşan bir servet olmasın.”*[12]*.* Faizsiz bir ekonomik sistem ise sermayeyi üretim, yatırım ve ticaret gibi alanlara yönlendirir. Böylece işsizlik azalır, gelir dağılımı dengelenir ve toplumda refah yaygınlaşır.

Ahlâkî Hikmetler

---

[6] Seyyit Ali Albayrak, “NOMİNAL-REEL FAİZ AYRIMI ÇERÇEVESİNDE İSLÂM’DA FAİZ YASAĞININ KAPSAMINI YENİDEN DÜŞÜNMEK”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/18 (28 Temmuz 2022), 56.

[7] “Nisâ Suresi 161. ayeti ve meali | Kuran ve Meali” (Erişim 11 Kasım 2025).

[8] “islamiokul.com/kitap/files/Ahmed/had/012-2/2126.htm#:~:text=)- Abdullah (b.-,Mes’ud) der ki%3A ‘Faizi yiyen ve yediren,Sellem)’in diliyle lanetlenmişlerdir.’” (Erişim 11 Kasım 2025).

[9] İsmail Yüksek, “Prohibition of Interest in Islam”, (2022).

[10] Hayreddin Karaman - Hayreddin Karaman, *Ticaret hayatı* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), 53.

[11] Muhammed Hamdi Yazır, *Hak dini Kur’an dili* (Ankara: Diyanet İşleri Reisliği, 1935), 563.

[12] “Haşr Suresi 7. Ayet” (Erişim 11 Kasım 2025).

Faiz yasağının bir diğer yönü ahlakîdir. Faiz, insanın bencilliğini ve çıkarcılığını artıran bir sistemdir. Çünkü burada kazanç, çaba ve üretimden değil; başkasının zor durumundan beslenmekten doğar. Kur'ân'da faizi yiyenlerin *"şeytan çarpmış gibi kalkmaları"*, faizin insan ruhunda oluşturduğu ahlaki ve manevi çöküntüyü anlatır. Bu ifade, faizin insanı adeta maneviyattan uzaklaştırdığını ve dünyaya bağımlı hale getirdiğini anlatır. İslam ahlakında kazanç helal yollarla, karşılıklı rıza çerçevesinde olmalıdır. Faizli kazanç bu prensibi yok eder. Böyle bir ortamda insanlar arasında güven azalır, yardımlaşma ve merhamet duyguları zayıflar. Bu duruma karşı İslam dini faize alternatif olarak zekât, sadaka ve karz-ı hasen (faizsiz borç) gibi finansal paylaşım esaslarını getirmiştir. Böylece yardımlaşma ve dayanışma kültürü güçlenmiştir, toplumda güven duygusu ve refah düzeyi yükselmiştir.[13]

Sosyal Hikmetler

Faiz, toplumun sosyal yapısını bozan bir unsurdur. Faizli sistemlerde zengin daha zengin, fakir ise daha fakir hale gelir. Böylece toplumda sosyal huzursuzluk ve güvensizlik baş gösterir. İbn Kesîr, faizli düzeni "fakirleri ezen, zenginleri ilahlaştıran" bir sistem olarak nitelendirir. Gerçekten de faiz, sermayeyi belli ellerde toplar ve bu birikim zamanla toplumsal eşitsizlikleri kalıcı hale getirir. Bu durum yalnızca ekonomik değil, ahlaki sonuçlar da doğurur. Borçlu bireyler ağır faiz yükleri altında ezilir, aile huzuru bozulur, iflaslar çoğalır. Pek çok insan çaresizlik içinde intihara yönelir veya toplumsal düzeni tehdit eden davranışlar yaparlar. Faizsiz sistem ise tam tersine, yardımlaşmayı, paylaşmayı ve sosyal dayanışmayı esas alır. Böyle bir düzende insanlar birbirinin düşmanı değil, destekçisi olurlar. Zengin, servetini başkalarına fayda sağlamak için kullanır; fakir ise toplumun dışına itilmez. Bu da İslam toplumunun barış, denge ve huzur içinde yaşamasını sağlar.[14]

Sonuç olarak, faizin haram kılınmasının hikmeti üç boyutludur:

1. Ekonomik açıdan, haksız kazancı önleyip adil bir şekilde gelir dağılımını sağlar.

2. Ahlaki açıdan, insanın bencilliğini törpüler, merhamet ve yardımlaşmayı güçlendirir.

3. Sosyal açıdan, sınıf farklarını azaltır, toplumsal barışı ve dayanışmayı korur.

İslam'ın faiz yasağı, hem dünyevi huzuru hem de uhrevi kurtuluşu hedefleyen ilahi bir hikmettir. Çünkü faizin yasaklandığı bir toplumda emek yücelir, adalet hâkim olur, güven ve kardeşlik pekişir. Bu yönüyle faiz yasağı, İslam medeniyetinin en güçlü adalet ilkelerinden biridir.

---

[13] Süleyman Uludağ, *İslamda faiz meselesine yeni bir bakış* (İstanbul: Dergâh, 1988).
[14] Ali ACAR, "1. Ekonomik yapı 2. Siyasi yapı 3. Sosyal yapı", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, (ts.).

Kaynakça

ACAR, Ali. “1. Ekonomik yapı 2. Siyasi yapı 3. Sosyal yapı”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*.

Albayrak, Seyyit Ali. “NOMİNAL-REEL FAİZ AYRIMI ÇERÇEVESİNDE İSLÂM’DA FAİZ YASAĞININ KAPSAMINI YENİDEN DÜŞÜNMEK”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/18 (28 Temmuz 2022), 569-589. https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.1115438

Gül, Ali Rıza. “İslâm’daki Faiz Yasağının Temeli Olarak Câhiliye Ribâsı Kavramı”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 701-701. https://doi.org/10.18505/cuid.307384

Karaman, Hayreddin - Karaman, Hayreddin. *Ticaret hayatı*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.

Uludağ, Süleyman. *İslamda faiz meselesine yeni bir bakış*. İstanbul: Dergâh, 1.bsk., 1988.

Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak dini Kur’an dili*. Ankara: Diyanet İşleri Reisliği, 1935.

Yüksek, İsmail. “Prohibition of Interest in Islam”.

“Bakara Suresi 275. ayeti ve meali | Kuran ve Meali”. Erişim 11 Kasım 2025. https://www.kuranvemeali.com/bakara-suresi/275-ayeti-meali

TDV İslâm Ansiklopedisi. “FAİZ”. Erişim 05 Kasım 2025. https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz

“Haşr Suresi 7. Ayet”. Erişim 11 Kasım 2025. https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=59&ayet=7

“islamiokul.com/kitap/files/Ahmed/had/012-2/2126.htm#:~:text=)-Abdullah (b.-,Mes’ud) der ki%3A ‘Faizi yiyen ve yediren,Sellem)’in diliyle lanetlenmişlerdir.’” Erişim 11 Kasım 2025. https://www.islamiokul.com/kitap/files/Ahmed/had/012-2/2126.htm

“Nisâ Suresi 161. ayeti ve meali | Kuran ve Meali”. Erişim 11 Kasım 2025. https://www.kuranvemeali.com/nisa-suresi/161-ayeti-meali